

Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. Харків, 2017

пособие. Киев: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1986. С. 10. 4. Белкин Р. С. Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике. М.: Юрид. лит., 1964. С. 5. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования. М., 1973. 6. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. С. 225.

Одержано 13.10.2017

УДК 343.13

Руслан Павлович ЧИЧА,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3267-2840>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ В РІШЕННЯХ СЛІДЧОГО ДАНИХ ПРО ОСОБУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОВОГО

Поняття неповнолітнього можна знайти в багатьох галузях права, де воно має специфічний зміст, обумовлений особливостями суспільних і правових відносин, врегульованих тією чи іншою галуззю права.

Стосовно сучасного погляду на загальноюридичне поняття «неповнолітній» в законодавстві України, необхідно відразу ж зауважити, що згідно з положеннями цивільного кодексу України воно нерозривно пов'язано з поняттям цивільної дієздатності фізичної особи. Так, частковою цивільною дієздатністю наділені особи, які не досягли чотирнадцяти років (малолітні особи, ст. 31 ЦК України), а неповною цивільною дієздатністю наділені особи, які не досягли вісімнадцяти років (неповнолітні особи, ст. 32 ЦК України), що свідчить про диференційований підхід у цивільних правовідносинах до обсягу прав людини в залежності від віку. У кримінальному праві також існують чіткі правила визначення виду та особливостей покарання в залежності від віку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення і відповідно до якої вживаються терміни «неповнолітній», «особа, яка не досягла віку кримінальної відповідальності» (ст. 22, ст. 97–108 КК України).

Кримінальне процесуальне законодавство України враховує вік особи при провадженні кримінального судочинства в цілому і визначає низку особливостей, що стосуються прийняття процесуальних рішень зокрема.

Особлива увага до особи неповнолітнього цілком зрозуміла, враховуючи ту соціальну роль, яка відводиться неповнолітнім особам в суспільстві, та необхідність звести до мінімуму вплив кримінального судочинства, притягнення неповнолітньої особи до відповідальності, на її подальший розвиток та формування як повноцінної особистості.

Кожен слідчий знає про те, що поява в справі неповнолітнього потерпілого або свідка «додає» певний обсяг роботи. Так, необхідність, наприклад, визначати нових суб'єктів: законного представника неповнолітнього потерпілого, психолога, педагога, лікаря ускладнює процедуру виклику на допит. Слідчий повинен заздалегідь планувати ті чи інші дії за участю неповнолітнього та враховувати особливості поведінки, психології неповнолітньої особи приймаючи рішення в кримінальному провадженні. Зрозуміло що всі ці проблеми загострюються, коли у кримінальному провадженні з'являється неповнолітній підозрюваний. Слідчий повинен вирішувати питання про призначення захисника, обрання запобіжного заходу, виклику неповнолітнього підозрюваного, повідомлення про підозру і допиту за участю батьків, законних представників, педагога, лікаря та ін. Особливо ретельно слідчий повинен підходити в даному випадку і до вивчення особи неповнолітнього підозрюваного.

Специфіка отримання та застосування фактичних даних про особу неповнолітнього підозрюваного не викликає сумнівів, зокрема, і з огляду на використання таких даних при

прийнятті процесуальних рішень слідчим, що можуть суттєво вплинути на дотримання законності. Це рішення, які, в першу чергу, стосуються обрання запобіжного заходу, кваліфікації кримінального правопорушення, забезпечення захисту, проведення тих чи інших слідчих дій при доказуванні та інше.

Виходячи з вимог закону про кримінальну відповідальність, можна визначити неповнолітнього підозрюваного в кримінальному процесуальному плані як особу, якій на час здійснення нею кримінального правопорушення виповнилося чотирнадцять, але не виповнилося вісімнадцяти років, у зв'язку з чим вона не може самостійно в повному обсязі здійснювати свої процесуальні права (у тому числі і право на захист) та виконувати свої процесуальні обов'язки.

Визначальну роль у виокремленні неповнолітніх в особливу групу осіб, що можуть притягатись до кримінальної відповідальності, відіграють особливості їх психіки та інтелектуальний рівень розвитку.

З урахуванням вікових і психологічних особливостей неповнолітніх правопорушників Генеральна Асамблея ООН 29 листопада 1985 року (резолюція 40/33 Генеральної Асамблеї) прийняла Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя у відношенні неповнолітніх, відомі як «Пекінські правила», що повинні бути враховані в законодавстві кожної країни і застосовуватися як зразок при розслідуванні і розгляді в судах справ цієї категорії.

Мінімальні стандартні правила сформульовані таким чином, щоб вони могли застосовуватися в рамках різних правових систем і в той же час встановлювати деякі мінімальні стандарти при спілкуванні з неповнолітніми правопорушниками, зокрема, у сфері кримінального судочинства. Ці правила діють поряд з основними процесуальними гарантіями, передбаченими ст. 14 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права від 16 грудня 1966 року, Конвенцією ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, Правилами ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, від 14 грудня 1990 року та ін.

Захист неповнолітніх від необґрунтованої підозри, справедливе вирішення справи з врахуванням особливостей неповнолітніх лежить в основі діяльності органів досудового розслідування і судового розгляду по даній категорії справ, що у свою чергу визначає специфіку предмета доказування по справах неповнолітніх (ст. 485 КПК України). Як нам представляється, при вивченні особи неповнолітнього підозрюваного повинні застосовуватися такі положення:

– вивчення особи неповнолітнього необхідно проводити як за період, що передував вчиненню кримінального правопорушення, так і після нього, тому що властивості особи, що взаємодіють із середовищем, постійно перебувають у динаміці, змінюються під впливом зовнішніх і внутрішніх обставин;

– усі якості особи неповнолітнього повинні встановлюватися в комплексі, невідривно одна від одної, оскільки являють собою системну цілісність взаємодіючих між собою властивостей;

– по кожному провадженню особа неповнолітнього підозрюваного повинна бути ретельно вивчена з метою правильного застосування до нього заходу виховного впливу або покарання.

Втім підняті питання не є остаточними та потребують додаткового дослідження або наукового вивчення. Пропоную учасникам науково-практичної конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список використаних джерел: 1. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник / Л. М. Лобойко. – Київ : Істина, 2014. – 432 с. 2. Баганець О. Реалії правосуддя: безпідставне повідомлення про підозру та затримання громадян без санкції суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baganets.com/blogs-baganets/real-pravosuddja-bezp-dstavne-pov-domlen.html> (дата звернення: 03.10.2017). 3. Кримінальний процесуальний кодекс України за редакцією на 1 вересня 2017 року. – Харків : Право, 2017. – 378 с. 4. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.10.2017).

Одержано 08.10.2017